

The Impact of Income Distribution and Agricultural Credit Facilities on Rural-Urban Migration

Hamid Sepehrdoust*¹ – Parisa Sharififakhr²- Mahsa Barouti³

1- Associate Prof. in Economics, Bu-Ali-Sina University, Hamedan, Iran.

2- MSc. in Economics, Bu-Ali-Sina University, Hamedan, Iran.

3- MSc. in Economics, Bu-Ali-Sina University, Hamedan, Iran.

Received: 3 February 2017

Accepted: 26 August 2017

Extended abstract

1. INTRODUCTION

Unbalanced rural-urban migration, on the one hand, negatively affects the demographic structure, gender structure, and human resource development; while on the other hand, it affects the process of human capital accumulation in emigrant and immigrant regions. The experience of developing countries has shown that the rapid growth of urban populations is far greater than that of rural areas, and the source of this rapid growth is largely due to the mal performance of macroeconomic budgetary policies and dysfunctional dilemmas with the agricultural and industrial sector activities; hence, in many rural areas of developing countries, rural-to-city migration has caused the rapid destruction of rural economies and the creation of chronic poverty and food insecurity. What is certain is that investing in the agricultural sector, in addition to generating production and employment in this sector, will contribute to the growth of production and employment in other sectors through the earlier and later communications of this sector with other sectors. Given the fact that most agricultural activities are carried out in rural areas, the expansion of investment in this sector creates more job opportunities in rural areas and prevents villagers from migrating to cities. Increasing investment in the agricultural sector, in addition to creating new jobs and reducing the unemployment rate in the country, also increases farmers' incomes, thereby reducing their migration to cities, and improving income distribution. The purpose of this study is to answer the fundamental question whether the adoption of financial policies

including government payments and credit facilities in the agricultural sector in Iran during the years 1982-2012 has had a significant effect on the process of rural-urban migration.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

Tadaro (1970), like other thinkers of migrations, has been trying to explain the rural-urban migration. The main premise of Todaro model is that each potential immigrant decides to migrate based on the purpose of recording the expected earnings. In this decision, two fundamental economic factors are involved; the first is the actual difference between wages in the city and the villages due to different skills and training periods for workers. The second main element of the model and the most important part, which is not in the other migration patterns from village to city, is the probability of success of every immigrant in obtaining a job in the city. The key for understanding the apparently contradictory phenomenon of continuing immigration to centers, where unemployment is high, is to study the migration process with an expected or permanent income approach in which the expected income also relates to the payment of wages to the urban workers and to the extent it is possible that he can get a job.

3. METHODOLOGY

In this study, the annual data during the period 1982-2012 and the ARDL self-explanatory method have been used to investigate the effect of income distribution and provision of agricultural sector credit facilities on rural-urban migration. For this purpose, an ideal estimation model is defined to investigate the short-term and long-run coefficients of independent variables' effect on dependent variable. The variables

*. Corresponding Author: hamidbasu1340@gmail.com

are rural-urban migration rate, agricultural sector credit facilities paid, rural-urban wage ratio, annual precipitation of the rain, and rural Gini coefficient. The source for collecting the data is the Central Bank, the statistical Center of Islamic Republic of Iran, and the annual statistical yearbooks of Management and Planning Organization.

4. DISCUSSION

The results of estimating the factors affecting the migration of villagers to cities indicate that in the short run, a significant share of the fluctuations of rural migration to cities is attributed to the explanatory variables such as the value added to the agricultural sector, the amount of facilities granted by the banking system to the agricultural sector, the rural-urban wage ratio, and the average rainfall, while the coefficient of determination in the short-run model is 92%. The results showed that the agricultural value added has a positive and significant effect on the migration of villagers to cities. The effect of this variable is greater than the amount of facilities granted to the agricultural sector. It was also found that the proportion of wages in the rural sector to the urban sector had the most important effect on the economic factors affecting the rural population's migration to the cities. The average rainfall in the country as one of the most important factors affecting the improvement and prosperity of agriculture in the short-term is significant with a lag. From the economic point of view, the result is correct because farmers, based on the amount of rainfall in a year, decide on the volume and type of cultivation for the next year, and in fact, the amount of agricultural production of this year is a function of rainfall in the previous year. Moreover, in the long run, the coefficient of the above-mentioned is -0.74.

5. CONCLUSION

Rural areas of the country have been kept in underdeveloped status for several reasons during the last decades, and problems like poverty, inequality between the city and the countryside, and countless

welfare problems for the villagers have been made for villagers. Hence, rural people are ultimately in the process of promoting their livelihoods by going to the country's urban settlements. In Iran, along with the industrialization of cities, the recruitment of young people, in excess of agricultural labor from rural to city, began in favor of industrial and service activities. The amount of facilities granted by the banking system to the agricultural sector, and the number of rural migrants to cities during the period examined have a negative effect both on the short term and the long run, which means that in the short and long term, provision of banking facilities to the agricultural sector has improved the attractiveness of the village and reduced the migration of villagers to cities. The positive effect of the agricultural surplus on the amount of immigration suggests that the increase in value added has led to an increase in the income of the villagers and because of the lack of suitable social facilities in villages, this increase in income encourages villagers to migrate to the cities in order to benefit from facilities available in cities. Based on the findings estimated by the research model and the determination coefficient of 92%, it can be concluded that explanatory variables affecting rural-urban migration are significant in the short term such as value added by the agricultural sector, the banking facilities granted to the agricultural sector, the rural-urban wage ratio, and the average amount of rainfall.

Key words: Immigration, fiscal policy, bank facilities, agriculture, Gini coefficient.

Acknowledgments: The current paper is extracted from the MSc. thesis of the first author in the Department of Economy, Faculty of Economic & Social Sciences, Bu-Ali-Sina University, Hamedan, Iran.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

How to cite this article:

Sepehrdoust, H., Sharififakhr, P. & Barouti, M. (2017). The impact of income distribution and agricultural credit facilities on rural-urban migration. *Journal of Research & Rural Planning*, 6(3), 139-150.

<http://dx.doi.org/10.22067/jrrp.v5i4.61096>

اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر روند مهاجرت‌های روستا-شهری

حمید سپهردوست* - پریسا شریفی فخر^۲ - مهسا باروتی^۳

۱- دانشیار اقتصاد، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۲- کارشناس ارشد اقتصاد، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۳- کارشناس ارشد اقتصاد، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

تاریخ پذیرش: ۴ شهریور ۱۳۹۶

تاریخ دریافت: ۱۴ بهمن ۱۳۹۵

چکیده

هدف: سرمایه‌گذاری مناسب از طریق اعطای تسهیلات بخش کشاورزی، می‌تواند بر وضعیت اشتغال، کاهش فقر و کنترل مهاجرت بی‌رویه روستا-شهری مؤثر باشد. هدف از این مطالعه، بررسی علل و پیامدهای اقتصادی مهاجرت‌های روستا-شهری در ایران با تأکید بر اثرات کوتاه و بلندمدت سیاست‌های مالی دولت در بخش کشاورزی بر این‌گونه مهاجرت است.

روش: از داده‌های مرتبط با سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۵۸ و مدل اقتصادسنجی خود توضیح با وقفه‌های گسترده (ARDL) برای بررسی اثرات بلندمدت و کوتاهمدت تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی و همچنین، برخی شاخص‌های مهم اقتصادی بر روند مهاجرت‌های روستا-شهری استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج برآورد عوامل مؤثر بر مهاجرت روستاییان به شهرها حاکی از این است که در کوتاهمدت سهم قابل توجهی از نوسانات مهاجرت روستاییان به شهرها توسط متغیرهای توضیحی که ارزش افزوده بخش کشاورزی، میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش کشاورزی، نسبت دستمزد در روستا به شهر و متوسط میزان بارندگی است، توضیح داده می‌شود؛ به نحوی که ضریب تعیین در مدل کوتاهمدت ۹۲ درصد حاصل شده است. نتایج حاصل از تخمین مدل نشان داد که در کوتاهمدت، تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی با ضریب $-0/53$ نسبت دستمزد در روستا به شهر با ضریب $-0/79$ متوسط بارش با ضریب $-0/28$ اثر منفی و ارزش افزوده کشاورزی با ضریب $0/71$ اثر مثبت و معناداری در مهاجرت روستاییان به شهرها دارند. در بلندمدت نیز تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی، نسبت دستمزد روستاییان به شهر و متوسط بارش اثر منفی و معنادار و ارزش افزوده کشاورزی و ضریب جینی، اثر مثبت و معناداری در مهاجرت روستاییان به شهرها دارند.

اصالت و ارزش: کارکرد اصلی مناطق روستایی در کشورهای جهان سوم، کشاورزی است و تأثیر سرمایه‌گذاری مناسب از طریق توسعه مالی و اعطای تسهیلات در این بخش بر وضعیت اشتغال، کاهش فقر، امنیت غذایی و همچنین، کنترل پدیده جمعیتی مهاجرت بی‌رویه به عنوان عامل بازدارنده رشد و توسعه روستا، از اهمیت بالایی برخوردار است.

راهکارهای عملی: در کوتاهمدت و بلندمدت، سهم قابل توجهی از سیاست‌های دولت در زمینه کنترل آثار زیان‌بار مهاجرت‌های بی‌رویه روستا-شهری، باید بر روی رسیدگی بیشتر افزایش تولیدات بخش کشاورزی از طریق اعطای تسهیلات بانکی و جبران خسارات و ارتقای سطح کیفی زندگی و افزایش درآمد اقتصادی روستاییان تمرکز یابد.

کلیدواژه‌ها: مهاجرت، سیاست‌های مالی، تسهیلات بانکی، کشاورزی، ضریب جینی.

ارجاع: سپهردوست، ح.، شریفی فخر، پ. و باروتی، م. (۱۳۹۶). اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر روند مهاجرت‌های روستا-شهری. *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۳(۶)، ۱۵۰-۱۳۹.

<http://dx.doi.org/10.22067/jrrp.v5i4.61096>

۱. مقدمه

در مواجهه‌شدن با پدیده مهاجرت، توجه به فعالیت غالب روستاییان؛ یعنی فعالیت کشاورزی امری ضروری است. موجودیت و بقای روستا در گرو شکوفایی و پایداری تمامی مؤلفه‌ها و سازوکارهای توسعه‌ای آن است. در این میان، اقتصاد روستایی به عنوان یکی از وجوه بسیار اساسی موجودیت روستا، از دیرباز با کشاورزی و فعالیت‌های زراعی عجین بوده است. این اتکا و درهم‌تنیدگی روستا و اقتصاد روستایی با کشاورزی در دهه‌های اخیر و با تغییر در پارادایم‌های توسعه‌ای جهان جدید پس از جنگ‌های جهانی، دست‌خوش تحولات اساسی و مهمی شده است؛ اما همچنان بر قوام و استحکام خود، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، باقی است (نوری زمان‌آبادی و امینی‌فسخودی، ۱۳۸۶، ص. ۲۶۶). بخش کشاورزی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی بوده و در کنار بخش صنعت و خدمات از نظر تولید مواد غذایی و محصولات واسطه‌ای صنعتی، نقش مهمی را در جهت رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. همچنین، با توجه به دربرگیری حجم قابل توجهی از سرمایه انسانی، بخش کشاورزی توانسته است بر روی میزان اشتغال و ارزش‌افزوده اقتصادی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه اثرگذار باشد. به همین دلیل هرگونه تغییر و تحول در این بخش فعالیتی از اقتصاد، از جمله پرداخت‌های دولتی و تسهیلات اعتباری، باعث به‌وجودآمدن تغییرات کمی و کیفی در وضعیت نیروی انسانی و سرمایه انسانی به‌خصوص در مناطق روستایی و همچنین، تولید محصولات کشاورزی می‌شود؛ به طوری که عوامل مؤثر اقتصادی-اجتماعی از طریق اثرگذاری بر روی شاخص‌های بهره‌وری بخش کشاورزی، موجبات بروز مهاجرت‌های بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی نیروی انسانی از مناطق روستایی به شهری را فراهم آورده و آثار زیان‌بار ناشی از عدم توسعه‌یافتگی در مناطق روستایی بر جا می‌گذارد (احمدی، ۱۳۸۳، ص. ۴۷). آن‌چه مسلم است، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، علاوه بر این‌که موجب رشد تولید و اشتغال در این بخش می‌شود، از طریق ارتباطات پیشین و پسین این بخش با دیگر بخش‌ها، به رشد تولید و اشتغال در بخش‌های دیگر نیز کمک می‌کند. با توجه به این‌که بیشتر فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی انجام می‌شود، گسترش سرمایه‌گذاری در این بخش باعث ایجاد

فرصت‌های شغلی بیشتر در مناطق روستایی و جلوگیری در مهاجرت روستاییان به شهرها می‌شود (جلالیان و یوریان، ۱۳۹۳، ص. ۴).

افزایش سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی افزون بر ایجاد مشاغل جدید و کاهش نرخ بیکاری در کشور، درآمد کشاورزان را نیز افزایش می‌دهد و از این راه مهاجرت آن‌ها به شهرها کاهش می‌یابد و توزیع درآمد را نیز بهبود می‌بخشد. همچنین، با توجه به ارتباطات پسین بسیار قوی بخش کشاورزی با سایر بخش‌های اقتصادی کشور، افزایش در سرمایه‌گذاری این بخش، باعث تسریع در رشد اقتصادی شده و به گونه غیرمستقیم به رشد و توسعه کشور و افزایش اشتغال کمک می‌کند (امینی و فلیحی، ۱۳۷۷، ص. ۹۹). بنابراین، با توجه به این‌که بخش کشاورزی دارای ویژگی‌هایی است که آن را از سایر بخش‌ها متمایز و توجه به تأمین مالی این بخش را ضروری می‌سازد، اهمیت پرداخت‌های دولتی و تسهیلات اعتباری در تأمین مالی بخش کشاورزی و تأثیر آن در رشد توسعه اقتصادی کشور انکارناپذیر است. در بخش کشاورزی غالباً میان پرداخت‌ها و دریافت‌های کشاورزان تأخیر وجود دارد و این تأخیر به دلیل ماهیت تولیدات کشاورزی و فصلی بودن تولیدات بوده و همواره یک خلأ موقتی بین پرداخت‌ها و دریافت‌های کشاورزان ایجاد می‌کند. بنابراین، اعطای اعتبارات به تولیدکنندگان در بخش کشاورزی این امکان را فراهم می‌کند که نقدینگی مورد نیازشان را برای دوره‌های تولید تأمین کنند. به نظر می‌رسد دسترسی به اعتبارات امکان مصرف بیشتر نهاده‌ها، امکان سرمایه‌گذاری بیشتر و در نهایت، تولید افزون‌تر را فراهم آورد و از این طریق رفاه کشاورزان افزایش یابد (صدر، ۱۳۷۹، ص. ۳).

هدف از مطالعه حاضر، پاسخ‌گویی به این سؤال اساسی است که آیا اتخاذ سیاست‌های مالی از جمله پرداخت‌های دولتی و تسهیلات اعتباری بخش کشاورزی در ایران طی سال‌های ۱۳۵۸ الی ۱۳۹۱ توانسته است بر روند مهاجرت‌های روستا-شهری اثر معنی‌داری بر جای گذارد؟ در ادامه، ساختار مقاله به گونه‌ای طراحی شده است که شامل مبانی نظری، پیشینه مطالعاتی، روش تحقیق، تخمین الگو، تفسیر نتایج و ارائه پیشنهادات است.

۲. ادبیات نظری تحقیق

پدیده مهاجرت همانند سایر پدیده‌های انسانی، واقعیتی است انکارناپذیر و غیرقابل تفکیک از زندگی بشر، تحرک و جابه‌جایی جمعیت قدمتی به درازی عمر بشر دارد و تا پایان زندگی نیز با وی عجین خواهد بود. در اندیشه کلاسیک، مهاجرت جست‌وجویی عقلایی و هدفدار به منظور یافتن مکانی مناسب برای کار و زندگی تصور می‌شود. روزنشتاین^۱ اولین کسی بود که سعی کرد با ارائه نظریه جذب و دفع تفاوت‌ها^۲، راهبرد مهاجرت را در شش فرض اساسی با عنوان مهاجرت و فاصله، مهاجرت مرحله‌ای، جریان ضد جریان مهاجرت، تفاوت شهر و روستا در میل به مهاجرت، تکنولوژی ارتباط و مهاجرت و تسلط انگیزه اقتصادی خلاصه کند. در مقابل، صاحب‌نظران نظریه تضاد قرار دارند که معتقدند علی‌رغم این که مهاجرت با برنامه دقیق صورت می‌گیرد، گاهی ممکن است که مهاجرت یک پاسخ بدون برنامه و ناگهانی به برخی از شرایط باشد. این رهیافت نسبت به مهاجرت زمینه‌ای بوده و تحلیل‌گران به جای توجه به تصمیم‌گیری فردی و انگیزه‌ها، مهاجرت را با خانواده، گروه و ارتباطات اجتماعی مرتبط می‌سازند (لهسانی‌زاده، ۱۳۶۸، ص. ۴۳). در مکتب فکری سیستمی و نظریه‌پردازانی نظیر موبوگنج^۳، واردل^۴ و رولنده^۵، دگرگونی جامعه و ورود از نظام کشاورزی سنتی به صنعتی - شهری متأثر از عوامل متعددی است و خود پیامدهایی را به دنبال دارد که عمدتاً دوگانگی اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی را در جوامع در حال توسعه به وجود آورده و از این طریق بر میزان مهاجرت تأثیر قابل توجهی می‌گذارد. همچنین، در دیدگاه وابستگی، از مهاجرت به عنوان انتقال ساختار روستاها از نظام سنتی - زمین‌داری به نظام صنعتی و ادغام آن‌ها در نظام سرمایه‌داری وابسته یاد می‌شود. اگر با دیدی تاریخی به این موضوع نگاه کنیم، متوجه می‌شویم با انجام فعالیت‌هایی که در محیط‌های روستایی صورت گرفته، تغییراتی نیز در این محیط‌ها ایجاد شده است؛ به عنوان مثال، با انجام برنامه اصلاحات ارضی تغییرات متفاوتی در محیط‌های روستایی مشاهده می‌شود. تجربه اصلاحات ارضی در بخش کشاورزی هند نشان داد که فرد روستایی از این اصلاحات سودی نبرده؛ ولی تجربه کشور کره جنوبی موضوع دیگری را نشان می‌دهد. از این رو، این تغییرات از کشوری به کشور دیگر

متفاوت است؛ در کشوری ممکن است احداث راه‌ها و بهبود شبکه سراسری باعث شود روستاییان به راحتی به محل کار خود رفت‌وآمد کنند و سکونت‌گاه خود را تغییر ندهند؛ ولی در کشور دیگر ممکن است باعث کاهش هزینه مهاجرت شود و روستاییان تشویق به مهاجرت شوند (کلاته، ۱۳۷۸، ص. ۳۹). تودارو^۶ نیز همانند سایر صاحب‌نظران مهاجرت، درصدد تبیین مهاجرت‌های روستا-شهری است. فرض اصلی الگوی تودارو این است که هر مهاجر بالقوه، بر مبنای هدف پیشینه‌سازی «درآمد انتظاری» تصمیم به مهاجرت می‌گیرد. در این تصمیم‌گیری دو عامل اقتصادی اصولی، نقش دارند: اولی به تفاوت واقعی موجود بین دستمزد در شهر و روستا مربوط است که به دلیل مهارت‌های متفاوت و دوره‌های آموزش کارگران به وجود آمده است (شکری، شهنوشی، محمدزاده و آذرین فر، ۱۳۸۸، ص. ۱۰۸). در واقع، وجود تبعیض بین دستمزدهای پرداخت‌شده به کارگران شهری، در مقایسه با دستمزدهای کارگران ماهر روستایی، اصلی همیشگی در تصمیم به مهاجرت تشخیص داده شده است. دومین عنصر اصلی الگوی مزبور و مهم‌ترین قسمت آن که در سایر الگوهای مهاجرت از روستا به شهر نیست، میزان احتمال موفقیت هر مهاجر در به دست آوردن شغل در شهر است. کلید فهم پدیده ظاهراً متناقض مهاجرت مداوم به مراکزی که بیکاری در آن‌ها فراوان است، بررسی فراگرد مهاجرت با رهیافت «درآمد انتظاری» یا دائمی است که در آن درآمد انتظاری هم به پرداخت دستمزد به کارگر شهری مربوط می‌شود و هم به میزان احتمالی بستگی دارد که وی بتواند شغلی به دست آورد (قاسمی اردهانی، ۱۳۸۵، ص. ۵۸). همچنین، شاستاد^۷ برای نخستین بار مهاجرت را از دیدگاه سرمایه‌گذاری بررسی و مهاجرت را به عنوان فعالیتی قابل توصیف و مرتبط با فرآیند سرمایه‌گذاری نگرست. بنابراین، به جای این که مهاجرت را صرفاً از دیدگاه تفاوت درآمدی مورد توجه قرار دهد، آن را در چهارچوب بازدهی سرمایه‌گذاری بررسی کرد. به این ترتیب، از دیدگاه شاستاد زمانی که درآمد قابل انتظار از مهاجرت، کمتر از هزینه واقعی مهاجرت باشد، مهاجرت صورت نمی‌پذیرد، حتی اگر تفاوت درآمد میان دو نقطه مبدأ و مقصد وجود داشته باشد (طاهرخانی، ۱۳۸۱، ص. ۴۲). در بین مطالعات داخلی، جلالیان و یاوریان (۱۳۹۳)، در پژوهش خود به بررسی

یافته‌های بررسی نشان داد که تأثیر سیاست‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی پس از گذشت یک سال و چهار ماه قابل مشاهده است. همچنین، نتایج به دست آمده از برآورد کشش‌ها در بلندمدت و کوتاه‌مدت نشان داد که سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی بیشترین حساسیت را نسبت به اعتبارات تخصیص یافته به این بخش دارد. **نوری‌زمان آبادی و امینی‌فسخودی (۱۳۸۶)** در مطالعه خود به بررسی سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی استان اصفهان پرداخت و نشان داد که هم‌بستگی بنیادی بین توسعه روستایی و توسعه کشاورزی (به میزان ۸۸٫۶ درصد)، عمدتاً ناشی از ارتباط عواملی نظیر درآمد، اشتغال، ارزش افزوده و سطح علمی شدن در توسعه کشاورزی و اشتغال، تنوع مشاغل، ویژگی‌های جمعیتی و تسهیلات و امکانات در توسعه روستایی است. از نظر آن‌ها سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی استان حدود ۴۰ درصد و سهم توسعه روستایی در توسعه کشاورزی در حدود ۲۹ درصد می‌باشد.

قاسمی اردهائی (۱۳۸۵)، به بررسی علل مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران برای دوره زمانی ۱۳۵۹ الی ۱۳۸۳ پرداخت. نتایج مطالعه وی حاکی از آن است که علل تأثیرگذار بر مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران از چهار بعد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، جمعیت‌شناختی و طبیعی-کشاورزی قابل بررسی است که از این میان، بعد اقتصادی نقش عمده‌ای ایفا می‌کند و پس از آن ابعاد اجتماعی-فرهنگی، طبیعی-کشاورزی و جمعیت‌شناختی قرار دارند. ابعاد فوق بر حسب عوامل جاذبه، دافعه، تبعی و شخصی قابل تقسیم‌بندی است که عامل دافعه روستایی بیش از سایر عوامل در مهاجرت روستا-شهر مؤثر بوده و سپس عوامل جاذبه شهری، شخصی و تبعی قرار دارند. دافعه‌های روستایی نیز بیشتر ابعاد اقتصادی، طبیعی-کشاورزی و اجتماعی-فرهنگی دارند. همچنین، **طاهرخانی (۱۳۸۱)** در مطالعه‌ای به بازشناسی عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستا-شهری پرداخت و به این نتیجه رسید که انگیزه‌های اقتصادی و غیراقتصادی هر دو در مهاجرت جوانان روستایی نقش مهمی دارند. از نظر او، تسهیلات محلی، رضایت از محل سکونت، رفاه اجتماعی، استانداردهای زندگی، نیاز به پیشرفت، زندگی بهتر و هدف‌های آموزشی به طور معناداری انگیزه مهاجرت جوانان روستایی را افزایش داده‌اند.

اثرات اعطای اعتبارات روستایی بر روند مهاجرت معکوس با استفاده از روش تحلیلی توصیفی و ابزار پرسش‌نامه به بررسی اثرات اعطای اعتبارات مسکن روستایی بر روند مهاجرت معکوس در دهستان صالح‌آباد استان همدان پرداختند. براساس نتایج به دست آمده از این پژوهش، این اعتبارات و تسهیلات، انگیزه کافی و مشوق مناسبی برای مهاجرت معکوس و بازگشت مهاجران روستایی، از شهر به روستا نبوده است. **احمدیان و حدیدی (۱۳۹۲)** در مطالعه‌ای با عنوان سهم مهاجرت‌های روستا-شهری در افزایش جمعیت کلان‌شهر تهران با استفاده از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و ابزار پرسش‌نامه، به بررسی نقش مهاجرت‌های روستا-شهری در افزایش جمعیت شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که عوامل اقتصادی مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر میزان تمایل به مهاجرت به شهر تهران بوده و مهم‌ترین عامل اقتصادی تأثیرگذار بر مهاجرت‌های روستا-شهری نابرابری امکانات شهر و روستا بوده است.

شایان و بوذرجمهری (۱۳۸۹)، نقش فعالیت‌های کشاورزی در توسعه روستایی در منطقه میان‌کنگی سیستان را با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و روش آزمون‌های هم‌بستگی و تحلیل چندمتغیره، مورد پژوهش قرار دادند. نتایج نشان داد که مهم‌ترین عامل توسعه روستایی تقویت توان کشاورزی از طریق حمایت‌های دولتی است. **شمس‌الدینی و گرجیان (۱۳۸۹)** به بررسی عوامل مؤثر در مهاجرت روستاییان به شهرها، با تأکید بر شبکه مهاجرت پرداختند و نتایج مطالعه آن‌ها نشان داد که عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی و طبیعی در مهاجرت روستاییان مؤثر هستند. در این میان، حدود ۸۰ درصد از مهاجران مورد مطالعه، عوامل اقتصادی از جمله جست‌وجوی شغل و دستیابی به درآمد بیشتر را مهم‌ترین دلیل کوچ خود ذکر کرده‌اند. **شکری و همکاران (۱۳۸۸)** به بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ایران پرداختند و نتایج این پژوهش بیان‌گر آن است که در بلندمدت و کوتاه‌مدت موجودی سرمایه در بخش کشاورزی و تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش کشاورزی تأثیری مثبت و معنی‌دار بر سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی دارند، در حالی که متغیرهای ارزش‌افزوده بخش کشاورزی و نرخ بهره واقعی بر سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی اثری معنی‌دار نداشته و

می‌شود. با توجه به مبانی نظری و همچنین، مطالعات تجربی انجام‌شده، چهارچوب مدل انتخابی برای این مطالعه بر مبنای تأثیر انتظاری مثبت و معنی‌دار توسعه مالی به صورت ارائه تسهیلات اعتباری بخش کشاورزی و همچنین، توزیع درآمد برابرتر بر کاهش روند مهاجرت‌های بی‌رویه و زیان‌بار روستا-شهری از طریق کسب ارزش‌افزوده بیشتر کشاورزی و ارتقای انگیزه‌های تولیدی در بخش مزبور است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

در این مطالعه، جهت بررسی اثر توزیع درآمد و ارائه تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر روند مهاجرت‌های روستا-شهری، از داده‌های سالانه طی دوره ۱۳۵۸ الی ۱۳۹۱ و روش تحلیلی خود توضیح با وقفه‌های گسترده (ARDL) استفاده شده است. مدل کاربردی این پژوهش به صورت رابطه (۱) تعریف شده است که پس از انجام آزمون‌های مرتبط با تصریح مدل، ابتدا ضرایب کوتاه‌مدت و بلندمدت مدل تخمین زده می‌شود و سپس با استفاده از توابع عکس‌العمل تحریک، اثر شوک‌های وارده به متغیرهای درون‌زای سیستم تحلیل خواهند شد. مدل تخمین این مطالعه شامل آن سری از متغیرهایی است که مبنای انتخاب آن‌ها در چهارچوب نظری تحقیق بیان شده و مطالعات تجربی بسیاری در حمایت از آن صورت پذیرفته است.

رابطه (۱)

$$LMIG_t = \alpha_0 + \alpha_1 LVAD_t + \alpha_2 LLOAN_t + \alpha_3 LWRU_t + \alpha_4 LRAIN_t + \alpha_5 LGINI_t$$

در این رابطه، متغیر $LMIG$ لگاریتم میزان مهاجرت روستا - شهری به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای $LVAD$: لگاریتم ارزش‌افزوده بخش کشاورزی، $LLOAN$: لگاریتم تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی، $LWRU$: لگاریتم نسبت دستمزد روستا به شهر، $LRAIN$: لگاریتم متوسط بارش سالانه کشور و $LGINI$: لگاریتم ضریب جینی روستایی به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند. منبع جمع‌آوری داده‌های اطلاعاتی این پژوهش شامل بانک مرکزی ج.ا.ا، مرکز آمار ج.ا.ا، سال‌نامه‌های آماری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و همچنین، آمار پایه‌ای منتشره توسط وزارت جهاد کشاورزی طی سال‌های مورد بررسی است.

۴. نتایج و یافته‌ها

در بین مطالعات خارجی، **نگویان، راب و گروت**^۸ (۲۰۱۵)، به بررسی اثرات متقابل مهاجرت، آسیب‌پذیری ناشی از فقر و رفاه خانوارهای روستایی، با استفاده از داده‌های پانل از ۲۲۰۰ خانوار از مناطق روستایی ویتنام طی دوره ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۲ پرداختند. شواهد تجربی از مدل پروبیت اقتصاد سنجی نشان داد که مهاجرت، به‌ویژه مهاجرت برای اشتغال، یک استراتژی حمایتی امرار معاش برای خانواده به منظور مقابله با شوک‌های کشاورزی و اقتصادی است. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که مهاجرت با رشد درآمد، ارتباط مثبتی داشته و این اثرات در مکان‌هایی که فرصت‌های شغلی کمتری دارد، برجسته‌تر است. **پاچکو**^۹ (۲۰۱۳) در مطالعه خود به بررسی نحوه اثرگذاری عوامل غیراقتصادی و به عبارتی، دو گروه متغیر جغرافیایی و جمعیت‌شناسی بر الگوی مهاجرت در ۱۶ کشور عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی بین سال‌های ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۶ پرداختند. نتایج الگوی آن‌ها نشان‌دهنده تأثیر بی‌معنی شاخص‌های کیفیت زندگی و تأثیر معنی‌دار متغیرهایی از جمله درآمد، جمعیت و عوامل جغرافیایی بر مهاجرت بوده است. **گلد اسمیت**^{۱۰} (۲۰۰۴) در بررسی مهاجرت از روستا به شهر و بهره‌وری بخش کشاورزی، دریافت که مهاجرت از روستا به شهر تابعی مثبت از نسبت درآمد سرانه شهری به درآمد سرانه روستایی بوده و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی باعث کاهش مهاجرت شده است. **استفانسون**^{۱۱} (۲۰۰۳) در مطالعه‌ای پیرامون اثر مهاجرت روستا-شهری بر مرگ‌ومیر نشان داد که مسکن مهاجران روستا-شهر اغلب بهره‌ای از بهداشت و تسهیلات بهداشتی رسمی ندارد. شرایط چنین مسکنی برای امید به زندگی کودکان زیان‌آور است. ضعف توان اقتصادی مهاجران باعث می‌شود که در مجاورت صنایع سنگین ساکن شوند که این امر آن‌ها را در معرض بیماری‌های عفونی و تنفسی قرار می‌دهد. همچنین، کیت گریفین^{۱۲}، علت مهاجرت نیروی کار را سطح پایین دستمزد و ناامنی مشاغل آزاد دانست و نشان داد با مهاجرت، عرضه کار در مناطق مهاجرپرست کاهش و در مناطق مهاجرپذیر افزایش یافته است. این فرآیند باعث افزایش سطح دستمزد واقعی در مناطق مهاجرپرست شده و در نتیجه، باعث بهتر شدن توزیع درآمد در آن‌ها شده است. همچنین، به عقیده وی، مهاجرت باعث کاهش تفاوت‌های موجود در استانداردهای واقعی زندگی

مأخذ: محاسبات تحقیق بر اساس آزمون ADF توسط نرم‌افزار

EVIIEWS

مقدار بحرانی مک کینون		شرح		
۱۰٪	۵٪	۱٪	آماره ADF	متغیر
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۴	-۵/۶۲	LMIG
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۳	-۵/۲۴	LVAD
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۳	-۳/۸۶	LLOAN
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۳	-۴/۳۹	LWRU
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۵	-۷/۳۶	LRAIN

جدول ۳- بر آورد الگوی کوتاه‌مدت مهاجرت

مأخذ: محاسبات تحقیق و خروجی نرم‌افزار MICRIFIT

متغیر	ضریب	آماره t	احتمال	معناداری
LMIG(-1)	۰/۲۴	۲/۶۸	۰/۰۱۶	معنادار
LLOAN	-۰/۵۳	-۳/۴۵	۰/۰۰	معنادار
LLOAN(-1)	-۰/۴۵	-۲/۱۶	۰/۰۴۲	معنادار
LLOAN(-2)	-۰/۴۸	-۱/۶۲	۰/۱۲	بی‌معنا
LWRU	-۰/۷۹	-۳/۴۱	۰/۰۰۴	معنادار
LRAIN	-۰/۰۹	-۰/۶۹	۰/۴۹	بی‌معنا
LRAIN(-1)	-۰/۲۸	-۲/۶۶	۰/۰۱۷	معنادار
LVAD	۰/۷۱	۳/۹۹	۰/۰۰	معنادار
LGINI	۰/۲۲	۱/۰۱	۰/۲۲	بی‌معنا
C	۶/۱۸	۳/۹۵	۰/۰۴۶	معنادار

از آن جایی که در تخمین مدل از شکل لگاریتمی متغیرها استفاده شد، ضریب هر متغیر نشان‌گر کشش آن متغیر نیز هست؛ به طوری که نتایج در مدل اول نشان می‌دهد که با افزایش یک‌درصدی مهاجرت از روستا به شهر سال جاری، مهاجرت در سال آینده ۰/۲۴ درصد افزایش می‌یابد که این افزایش از منظر آماری نیز معنادار می‌باشد.

همچنین، با افزایش یک‌درصدی در میزان تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی در سال جاری، نرخ مهاجرت از روستا به شهر ۰/۵۳ کاهش می‌یابد. افزایش یک‌درصدی در میزان تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی نیز کاهش ۰/۴۵ درصدی میزان مهاجرت از روستا به شهر در سال آتی را در پی دارد. ضرایب حاصل شده بیان‌گر اهمیت ارائه تسهیلات بیشتر به بخش کشاورزی به منظور جلوگیری از مهاجرت از روستا به شهر را بازگو می‌کنند؛ به بیان دیگر، تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی موجب بهبود کسب‌وکار و رونق کشاورزی در

در این مطالعه جهت آزمون پایایی متغیرهای مدل، ابتدا از آزمون‌های ریشه واحد دیکی- فولر تعمیم یافته ADF^{۱۳} استفاده شد و سپس با مقادیر بحرانی مک کینون^{۱۴} مقایسه شد (پسران و شین^{۱۴}، ۱۹۹۸)؛ به طوری که اگر مقدار قدر مطلق به دست آمده آزمون از مقادیر بحرانی مک کینون بیشتر باشد، نتیجه گرفته می‌شود که متغیر مورد نظر پایا است. نتایج درج شده در جدول (۱) نشان می‌دهد که به جز لگاریتم ضریب جینی، شکل لگاریتمی همه متغیرها در سطح (I₀) ناپایا هستند. بنابراین، به منظور پایا کردن متغیرها از تفاضل مرتبه اول متغیرها استفاده شده و نتایج حاصل از آزمون پایایی متغیرها در تفاضل مرتبه اول در جدول (۲) خلاصه شده است. نتایج آزمون پایایی نشان می‌دهد که کلیه متغیرها در تفاضل مرتبه اول پایا شده‌اند و به عبارت دیگر، کلیه متغیرها از نوع (I₁) هستند. در ادامه، پس از برآورد تأثیر کوتاه مدت و بلندمدت عوامل مؤثر بر میزان مهاجرت، ضرایب به دست آمده در جدول (۳) خلاصه شدند. نتایج جدول (۳) بر اساس برآورد مدل پویای کوتاه‌مدت ارائه شده و تمامی آماره‌ها صحت الگو را تأیید می‌کند. ضریب تعیین R² مدل برابر با ۰/۹۲٪ به دست آمد و همچنین، آماره دوربین واتسن و دیگر آماره‌ها همگی نشان از اعتبار مدل برآورد شده و عدم هم‌بستگی میان متغیرهای هستند. طبق نتایج حاصل از تخمین مدل تحقیق، نشان داد که نوسانات متغیرهای مستقل، ۹۲ درصد از تغییرات متغیر مستقل را توضیح می‌دهند. همچنین، آماره دوربین واتسن (۲/۴) بیان‌گر این مطلب است که خودهم‌بستگی در مدل وجود ندارد.

جدول ۱- آزمون ریشه واحد متغیرهای مدل در سطح (I₀)

مأخذ: محاسبات تحقیق بر اساس آزمون ADF توسط نرم‌افزار

EVIIEWS

مقدار بحرانی مک کینون		شرح		
۱۰٪	۵٪	۱٪	آماره ADF	متغیر
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۴	-۱/۵۵	LMIG
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۳	۲/۷۸	LVAD
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۳	۱/۲۸	LLOAN
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۳	-۰/۸۹	LWRU
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۶	-۰/۰۹	LRAIN
-۱/۶۱	-۱/۹۵	-۲/۶۶	-۳/۵۱	LGINI

جدول ۲- آزمون ریشه واحد متغیرها در تفاضل مرتبه اول

روستا شده و به عنوان عامل جذب روستاییان، مانع از مهاجرت آن‌ها به شهر می‌شود.

ضریب ارزش افزوده بخش کشاورزی ۰/۷۱ حاصل شده است؛ به این معنا که با افزایش یک درصدی در میزان ارزش افزوده بخش کشاورزی میزان مهاجرت از روستا به شهر به میزان ۰/۷۱ درصد افزایش می‌یابد. شاید بتوان این گونه بیان کرد که افزایش در ارزش افزوده بخش کشاورزی موجب افزایش درآمد روستاییان شده و درآمد بیشتر موجبات رفاه بیشتر و انگیزه ماندگاری و عدم مهاجرت آن‌ها را فراهم آورد. بدیهی است بدون وجود امکانات رفاهی در روستا و عدم وجود زیرساخت‌های مناسب به منظور بهبود زندگی روستاییان، افزایش درآمد روستاییان را به مهاجرت به شهرها برای استفاده از امکانات رفاهی و اجتماعی شهری ترغیب می‌کند.

در مورد متغیر ضریب نسبت دستمزد در روستا به شهر که دارای بیشترین ضریب تأثیرگذاری به دست آمده (۰/۷۹-) در تخمین مدل است، باید گفت دستمزد ارتباط مستقیمی با ارزش نیروی کار دارد و همان طور که در فصول قبل نشان داده شد متوسط دستمزد در روستا نسبت به شهر طی دوره مورد بررسی ۰/۱۸ است. به همین دلیل می‌توان انتظار داشت که متغیر فوق تأثیرگذارترین ضریب نسبت به سایر متغیرها در مدل باشد. مطالعات تجربی بیان‌کننده این واقعیت هستند که نیروی کار روستایی در حالی به کار و فعالیت در روستا اشتغال دارد که زمزمه‌های دستمزدهای چندین برابری دوستان و اقوام خود را که در فعالیتهای صنعتی و خدماتی شهری مشغول به فعالیت هستند، می‌شنود. این دستمزد پایین روستا نسبت به شهر به عنوان عامل دافعه قوی عمل کرده و نیروی کار روستایی به امید درآمد بیشتر عازم شهر می‌شود. پس در مورد متغیر نسبت دستمزد در روستا به شهر، اثر منفی و معناداری بر مهاجرت روستاییان به شهر حاصل شد و با افزایش این نسبت مهاجرت نیز افزایش خواهد یافت.

در مورد متغیر بارندگی که می‌توان گفت مهم‌ترین رکن برای کشاورزی و توسعه روستا است. معنادار نبودن ضریب به دست آمده از تخمین مدل نشان از عدم تأثیر این متغیر در همان سال دارد، در حالی که معنادار بودن ضریب برای سال آتی نشان از تأثیرگذاری این متغیر با یک وقفه در سال بعد بر نرخ مهاجرت دارد؛ یعنی کاهش بارندگی در همان سال تأثیری بر

مهاجرت روستاییان بر شهر نداشته؛ اما در سال آینده موجب افزایش مهاجرت روستاییان به دلیل رکود بخش کشاورزی خواهد داشت. کشاورز با توجه به میزان آب رودخانه‌ها، چاه‌ها و قنوات پیش‌بینی می‌کند که سال خوبی برای کشت پیش رو خواهد داشت یا خیر و اگر میزان آب به حدی نباشد که برای کشت پاسخ‌گو است، روستاییان مهاجرت را به فعالیت کشاورزی با آب ناکافی ترجیح خواهند داد. ضریب این متغیر ۰/۲۸- حاصل شده است؛ یعنی با کاهش میزان بارندگی به میزان یک درصد، مهاجرت در سال آتی به میزان ۰/۲۸ درصد افزایش خواهد یافت.

همچنین، در کوتاه‌مدت تخمین مدل نشان داد که متغیر ضریب جینی روستایی اثر معناداری بر روی میزان مهاجرت از روستا به شهر نداشته است. شایان ذکر است که ملاک معناداری و یا بی‌معنایی ضرایب حاصل شده، آماره t است. به طور کلی، براساس نتایج به دست آمده مشاهده شد که در کوتاه‌مدت، متغیرهای نسبت دستمزد در روستا به شهر و ارزش افزوده بخش کشاورزی بیشترین اثر را بر روی مهاجرت روستاییان به شهرها دارند.

در ادامه، وجود رابطه بلندمدت بین عوامل مؤثر و نرخ مهاجرت، براساس آزمون منتسب به بنرجی، دولادو و مستر (۱۹۹۲) و محاسبه آماره آزمون t انجام شد. از آنجایی که طبق رابطه (۳) و در سطح اطمینان ۹۹٪، قدر مطلق آماره t به دست آمده از مقادیر بحرانی بنرجی، دولادو و مستر (۴/۵۹-) بیشتر است. بنابراین، وجود رابطه بلندمدت تأیید می‌شود.

رابطه (۳)

$$t = \frac{\sum_{i=1}^p \alpha_i - 1}{\sum_{i=1}^p S \hat{\alpha}_i} = \frac{\alpha_i - 1}{S \hat{\alpha}_i} = \frac{0.24 - 1}{0.089} = -8.53$$

همچنین طبق نتایج به دست آمده، از آنجایی که قدر مطلق ضرایب برآورد شده مدل از مقدار فوق بیشتر است، وجود رابطه همگرایی بین متغیرهای مدل تأیید می‌شود. نتایج تخمین مدل جهت بررسی رابطه بلندمدت در جدول (۴) نشان می‌دهد که علامت ضرایب تمامی متغیرها مطابق انتظار است.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

مهاجرت از روستا به شهر پدیده‌ای است که در فرآیند صنعتی شدن کشورها ظاهر شده و بسیاری از تحولات اجتماعی-فضایی جوامع ناشی از این پدیده می‌باشد؛ زیرا انسان به عنوان موجودی اجتماعی اصولاً خواهان زندگی در کانون‌هایی است که بتواند ضمن مهیا کردن مقدمات خوش‌بختی، اکثریت نیازمندی‌های خود را نیز فراهم آورد. از آنجایی که محیط‌های روستایی کشور به دلایل گوناگون طی دهه‌های اخیر از چرخه توسعه یافتگی عقب افتاده‌اند و این موضوع سبب پدید آمدن فقر، نابرابری میان شهر و روستا و مشکلات معیشتی-رفاهی بی‌شمار برای روستاییان شده است. در نهایت، این افراد به منظور ارتقای معیشت، دست‌یابی به رفاه و خوش‌بختی بیشتر رهسپار سکونت‌گاه‌های شهری کشور شده‌اند. در ایران همراه با صنعتی شدن شهرها جذب جوانان جویای کار مازاد در بخش کشاورزی از روستا به شهر به نفع فعالیت‌های صنعتی و خدماتی آغاز شد. در این مطالعه سعی شد که عوامل اقتصادی و مهم‌تر از همه عوامل بخش کشاورزی که بر مهاجرت روستاییان به شهرها تأثیرگذار هستند، مورد بررسی و سنجش قرار گیرند. باید در نظر داشت که مهاجرت یکی از پدیده‌های جمعیتی در حوزه مسائل اقتصادی-اجتماعی است و به همین دلیل نگرش‌های مختلفی نسبت به آن وجود دارد. در اکثر پژوهش‌هایی که در زمینه مهاجرت روستاییان به شهرها انجام شده است، بیشتر تأکید بر بعد اجتماعی پدیده مهاجرت بوده است؛ اما در این مطالعه، هدف بررسی اثر مسائل اقتصادی بر روی مهاجرت روستاییان به شهرهاست. در این مطالعه تلاش بر آن بود که رابطه بین مهاجرت روستاییان به شهرها و عوامل مؤثر بر آن در ایران طی دوره زمانی ۱۳۵۸ الی ۱۳۹۱ مورد بررسی قرار گیرد. برای این بررسی، از شکل لگاریتمی متغیرهای میزان مهاجرت روستاییان به شهرها، میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش کشاورزی، ارزش افزوده بخش کشاورزی، متوسط بارندگی در کشور و نسبت دستمزد در بخش روستایی به بخش شهری در قالب یک مدل خود توضیح با وقفه‌های گسترده استفاده شد.

نتایج برآورد عوامل مؤثر بر مهاجرت روستاییان به شهرها حاکی از این است که در کوتاه‌مدت سهم قابل توجهی از

جدول ۴- برآورد رابطه بلندمدت مدل مهاجرت روستاییان به شهرها

مأخذ: محاسبات تحقیق بر اساس خروجی نرم‌افزار MICRIFIT

متغیر	ضریب	آماره t	احتمال	معناداری
LLOAN	-۰/۷	-۳/۴۷	۰/۰۰	معنادار
LWRU	-۱/۰۵	-۳/۴۱	۰/۰۰	معنادار
LRAIN	-۰/۷۴	-۳/۳۸	۰/۰۰	معنادار
LVAD	۰/۹۳	۲/۸۸	۰/۰۱	معنادار
LGINI	۰/۴۴۵	۲/۳۶	۰/۰۳	معنادار
C	۸/۱۸	۲/۱۵	۰/۰۴	معنادار

براساس معادله بلندمدت مهاجرت روستاییان، در سطح اطمینان ۹۵ درصد از جنبه آماری معنی‌دار بوده و متغیرها توضیحی معادله، از توان مناسب تبیین‌کنندگی برای تعیین رفتار مهاجرت روستاییان به شهر در بلندمدت برخوردارند. در بلندمدت نسبت دستمزد در روستا به شهر بیشتر اثر را بر میزان مهاجرت روستاییان به شهرها در این مدل دارد و میزان تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی نیز دارای کمترین اثر در بین متغیرهای فوق است. الگوی تصحیح خطا برای مدل مهاجرت روستاییان به شهرها به شرح **جدول (۵)** است. با توجه به خروجی نرم‌افزار میکروفیت ضریب جمله خطا (ECM) منفی و از لحاظ آماری معنی‌دار و معادل $(-۰/۷۳)$ است، می‌توان نتیجه گرفت که براساس جمله تصحیح خطا در هر دوره حدود $۰/۷$ از عدم تعادل کوتاه‌مدت برای رسیدن به تعادل بلندمدت تعدیل می‌شود؛ به عبارت دیگر، این ضریب نشان می‌دهد که هر عدم تعادل ایجاد شده در رابطه بلندمدت با سرعت $۰/۷$ توسط تغییر در میزان مهاجرت در این مدل تعدیل می‌شود.

جدول ۵- برآورد رابطه تصحیح خطای مدل مهاجرت

روستاییان به شهرها

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس خروجی نرم‌افزار MICRIFIT

متغیر	ضریب	آماره t	احتمال
dLLOAN	۰/۰۵	۰/۱۸	۰/۸۵
dLLOAN1	۰/۴۸	۱/۶۲	۰/۱۱
dLWRU	-۰/۸۵	-۲/۵۶	۰/۰۱۸
dLRAIN	۰/۰۹	۰/۶۹	۰/۴۹
dLRAIN1	۰/۰۳	۰/۲۷	۰/۳۸
dLVAD	۱/۱۴	۲/۳۶	۰/۰۳۳
dLGINI	۰/۵۵	۲/۶۲	۰/۰۱۳
Dc	۲/۵۴	۰/۶۷	۰/۵
ECM(-1)	-۰/۷۳	-۴/۶۴	۰/۰۰

بارندگی در کشور به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بهبود و رونق کشاورزی در کوتاه‌مدت با وقفه معنادار شده است و متغیر هم‌زمان معنادار حاصل نشده است. از نظر اقتصادی نیز نتیجه فوق صحیح می‌باشد؛ زیرا کشاورزان با توجه به میزان بارندگی در یک سال تصمیم به حجم و نوع کشت در سال آینده می‌گیرند و در حقیقت، میزان حجم کشاورزی در امسال تابعی از میزان بارندگی در سال قبل است. همچنین، در بلندمدت ضریب متغیر فوق ۰/۷۴- حاصل شده است.

تشکر و قدردانی

پژوهش حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خانم پریسا شریفی‌فخر، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا است.

یادداشت‌ها

1. Rosenstein
2. Pull and Push theory
3. Mobogonj
4. Vardole
5. Rolland
6. Todaro
7. Shastad
8. Nguyen, Raabe, Grote
9. Pacheco
10. Goldsmith
11. Stephenson
12. Keith Griffin
13. Augmented Dickey Fuller Test
14. Mackinnon Critical Values
15. Pesaran and Shin.

نوسانات مهاجرت روستاییان به شهرها توسط متغیرهای توضیحی که ارزش‌افزوده بخش کشاورزی، میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش کشاورزی، نسبت دستمزد در روستا به شهر و متوسط میزان بارندگی است توضیح داده می‌شود؛ به نحوی که ضریب تعیین در مدل کوتاه‌مدت ۹۲ درصد حاصل شده است. متغیر میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش کشاورزی میزان مهاجرت روستاییان به شهرها، طی دوره مورد بررسی چه در کوتاه‌مدت و چه در بلندمدت اثر منفی داشته و به این معناست که هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت ارائه تسهیلات بانکی به بخش کشاورزی باعث بهبود عوامل جاذبه روستا گشته و موجب کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها شده است.

نتایج برآورد همچنین نشان داد که ارزش‌افزوده بخش کشاورزی اثر مثبت و معناداری بر مهاجرت روستاییان به شهرها دارد. اثر این متغیر از متغیر تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی بیشتر است. اثر مثبت ارزش‌افزوده بخش کشاورزی بر میزان مهاجرت دلالت بر این نکته دارد که افزایش ارزش‌افزوده منجر به افزایش درآمد روستاییان شده و به دلیل عدم برخورداری روستاها از امکانات رفاهی و اجتماعی مناسب، این افزایش درآمد روستاییان را ترغیب به مهاجرت به شهرها به منظور بهره‌مندی از امکانات موجود در شهرها می‌کند. همچنین، مشخص شد که نسبت دستمزد در بخش روستایی به بخش شهری مهم‌ترین اثر را در میان عوامل اقتصادی مؤثر بر میزان مهاجرت روستاییان به شهرها دارد. میزان متوسط

کتاب‌نامه

1. Ahmadi, V. (1383/2004). *An investigation into the migration ratio from village to city and its influential factors*. Unpublished master's thesis, University of Tehran, Tehran, Iran. [In Persian]
2. Ahmadian, M. A., & Hadidi, A. (1392/2013). Share of rural - urban Migration in Tehran Metropolitan population growth. *Fifth Conference of planning and urban management*, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. [In Persian]
3. Amini, A., & Falihi, N. (1377/1998). The study of Iranian investment in the agricultural sector. *Journal of Planning and Budgeting*, 95(33), 112. [In Persian]
4. Ghasemi Ardhai, A. (1385/2006). The causes of rural-urban migration in Iran; Analysis of thesis and dissertations during the period 1980-2004. *Journal of Rural Development*, 9(1), 51-80. [In Persian]
5. Goldsmith, P. D., Gunjal, K., & Ndarishikanye, B. (2004). Rural-urban migration and agricultural productivity: the case of Senegal. *Agricultural economics*, 31(1), 33-45.
6. Jalalian, H., & Yavarian, H. (1393/2014). The effects of rural housing credit on the process of reverse migration. *Third National Conference on sustainable rural development*, Institute for Higher Education Development, Hamadan, Iran. [In Persian]
7. Kelateh, M. (1378/1999). *Uneven development and migration*. Unpublished master's thesis, University of Tehran, Tehran, Iran. [In Persian]

8. Lahsaei Zadeh, A. (1368/1989). *Immigration Theories*. Shiraz: Navid press. [In Persian]
9. Mabogunje, A. L. (1970). Systems approach to a theory of rural-urban migration. *Geographical Analysis*, 2(1), 1-18.
10. Nguyen, L. D., Raabe, K., & Grote, U. (2015). Rural-urban migration, household vulnerability, and welfare in Vietnam. *World Development*, 71, 79-93.
11. Noori-Zamanabadi, S., & Amini-Faskhodi, A. (1386/2007). The share of agricultural development in rural development; Case study: Isfahan rural areas. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 2(38), 263-275. [In Persian]
12. Pacheco, G.A., Rossouw, S., & Lewer, J. (2013). Do Non-Economic Quality of Life Factors Drive Immigration. *Social Indicators Research*, 110(1), 1-15.
13. Pesaran, M.H., & Shin, Y. (1998). An autoregressive distributed-lag modelling approach to cointegration analysis. *Econometric Society Monographs*, 31, 371-413.
14. Sadr, K. (1379/2000). Measurement of the impact of credits on value-added of agriculture sector. *Presented in International Conference on financing agriculture*, Research Faculty of Economics, Tarbiat Modarres University, Tehran, Iran. [In Persian]
15. Shamsudini, A., & Gorjian, P. (1389/2010). Factors responsible for rural-urban migration with an emphasis on immigration networks. *Journal of Geographical Perspective*, 11, 92-75. [In Persian]
16. Shayan, H., Bozarjomehri, K., & Mirlatifi, S. M. (1389/2010). The Role of Agriculture in Rural Development (Case study: the Miankangi part of Sistan). *Journal of Geography and Regional Development*, 15, 168-151. [In Persian]
17. Shokri, E., Shahnoushi, N., Mohamadzadeh, R., & Azarinfar, Y. (1386/2007). Effective Factors of investment in the agricultural sector of Iran. *Journal of Agricultural Economics*, 1(2), 107-120. [In Persian]
18. Stephenson, R. (2003). The impact of rural-urban migration on under-two Mortality in India. *Journal of Bio-sociology Science*, 35, 15-31.
19. Taherkhani, M. (1381/2002). Identifying the factors affecting the rural-urban Migrations. *Modarres Research Journal*, 6(2), 41-60. [In Persian]